זכרון ישעי' זושא

יו"ל בקשר עם השלושים
על הגאון החסיד
הר"ר **ישעי' זושא** ב"ר **אברהם דוד** ע"ה
ווילהעלם

בענין ש״צ שטעה ואמר תתקבל מיד אחרי תחנון*

הרב יוסף ישעי׳ ברוין
מרא דאתרא וחבר בד״צ שכונת המלך

נכתב בעיצומם של ימי השבעה להרה״ג הרב ישעי׳ זושא ע״ה ווילהעלם, ובהשגחה פרטית מצאנו שעסק גם הוא בסוגיא זו בשעתו (ראה להלן הערה 4), ויהיו הדברים נר לזכר האי גברא יקירא, מתושבי שכונתנו, שעסק בגופו נפשו וממונו בהרבצת תורה והעמיד תלמידים לאלפים.

א. עובדא הוה בש״צ שטעה ואמר קדיש תתקבל מיד אחרי תחנון בתפלת שחרית (ועד״ז הוא בשכח ואמר תתקבל במוצ״ש קודם אמירת ויהי נועם). והוריתי לומר קדיש שלם אחרי ובא לציון בהשמטת תתקבל (ועד״ז במוצ״ש אחרי ואתה קדוש), ונימוקי עמי שאין אומרים תתקבל יותר מפ״א בתפלה. והוא ע״פ מה שנוהגין בליל פורים (ות״ב). וכ״ה גם בשו״ת בית שלמה או״ח סי׳ נב ובשו״ת שבה״ל ח״ד סי׳ נא. וראה גם בשו״ת אבני ישפה ח״א סי׳ נז-נח.

מכתב השואל

ב. ושוב כתב לי ח״א והרבה לשאול, ובהיות והאריך טובא, אעתיק רק תו״ד הנוגע בעיקר לענייננו בקצרה, ושמחה לאיש במענה פיו בצדו:

להעיר שהט״ז (נ״ה סק״א) מביא ראיה נגד הלבוש שלעולם אין אומרים קדיש שלם רק אחר תפלת י״ח מזה שאומרים ק״ש אחרי סליחות. אך אוי״ל שסליחות הוא סדר תפילה שלם לעצמו, וכפי שמבאר כ״ק אד״ש בהערותיו לסדר סליחות, שכל קטע נגד חלק מסויים בתפילה, כולל שמו״ע, ואכמ״ל.

אך לא זכיתי להבין מה הראיה לנדו״ד מהמנהג לגבי ליל פורים (ות״ב), דנהי דלכתחילה נהגינן לומר תתקבל רק פ״א, ע״פ דברי הלבוש הנ״ל שאין אומרים תתקבל צלותהון אלא אחר שמו״ע שהוא נקרא תפילה, אך מהיכי תיתי שבמקום שכן נהגינן לומר תתקבל אחרי קדושה דסידרא (שיש בה כמה בקשות) אלא שטעה הש״ץ, לא יאמר תתקבל שוב כסדר התפילה, דקאי אחורה אשמו״ע. ובפרט ע״פ סוד, שע״י ק״ש לאחרי אשרי ובל״צ, נכללת יצירה בבריאה שבתוך אצילות, וממשיך למטה ליצירה (פרע״ח שער הקדישים), והוא דווקא אחרי הלידה שהוא בקדושה דסידרא (שער הכוונות), משא״כ בקדיש אחרי תחנון הוא ענין התכללות בריאה באצי׳ (שבתחנון אוחזים עדיין באצי׳ בזיווג העליון), ואינו שייך להמשכה למטה, ועפ״ז לכאורה נצרך לאמרו שוב אחרי אשרי ובל״צ.

ומה גם, שלכאורה אינו דומה נדו״ד לליל פורים, שיש הפסק ארוך בין שמו״ע לק״ש השני אחרי ואתה קדוש, שקוראים את המגילה וכו׳, וגם אין שייך הטעם ע״פ סוד, שהרי שם מקומו במעריב בכ״י מיד אחרי שמו״ע. ועוד והוא העיקר, נהי דאין ראוי (לשיטות הלבוש ומג״א) לכתחילה להנהיג אמירת תתקבל

שלא לאחרי שמו"ע, אך מה ענינו לכאן, שטעה הש"ץ וכבר אמר תתקבל שלא במקומו, וכי איזה חיסרון יהיה באם יחזור לומר תתקבל עוד פעם במקומו הנכון ע"פ סדר התפילה? הרי אין בזה חשש ברכה לבטלה, ואין בה אפי' הזכרת השם!

וראה בשו"ת אג"מ ח"ד חלק או"ח אות י"ג שדן בש"ץ שאמר תתקבל מיד אחרי שמו"ע בליל שבת, ומסיק שצריך לומר תתקבל עוה"פ אחרי מעין ז', מכיון שאין בה הזכרת השם. והיא סברא איתנה, שסוכ"ס, מה נפסיד באם יאמר הש"ץ שוב פעם תתקבל אם אומר קדיש בין כה, ובכך יתקן את המעוות?

ובפרט שתתקבל הוי כמו יהיו לרצון, וכידוע מחלוקת הרמ"א (קכ"ג ס"ו) והשל"ה הק' (תמיד, פ' נר מצוה, ד"ה כתב בכתבי) באם הש"ץ אומר יהיו לרצון, ובמלבושי יו"ט ביאר את דעת הרמ"א שאינו אומר יהיו לרצון מפני שעדיין לא גמר תפילת רבים עד אחרי אשובל"צ, ובמג"א סקי"ד ביאר דעת הרמ"א שסומך על תתקבל, וכן הוא בשוע"ר ס"ח. עכ"פ, יוצא מדברי כל הני רברבי דיהיו לרצון ותתקבל ממלאים אותו תפקיד בתפילה, ומחליפים זא"ז. והרי לפועל נהגינן לחוש לב' השיטות ולומר יהיו לרצון ב"פ (שוע"ר קכ"ב ס"א בשם לחם חמודות מ"א וט"ז)! א"כ, מאי שנא לנדו"ד, שהקדים תתקבל לפני אשובל"צ – כמו שאנו מקדימים יהיו לרצון לאלקי נצור – למה לא יחזור לומר תתקבל שוב בסיום התפילה – בדיוק כמו שאנו חוזרים על יהיו לרצון?! עכת"ד בקצרה.

מענה להשואל

ג. ויען יוסף במענה לשון כדברים האלה: עם כל הכבוד הראוי, בכל אריכות דבריו לא ראיתי דבר הסותר ודורש מענה. ועיקר הענין בפשטות שלמעשה לדידן א"א תתקבל ב"פ. ועיין היטב בל' הלבוש סתרצ"ג ס"א. וראה ערוה"ש שם ס"ב ובסי' תקנט ס"ג. ומה שאומרים תתקבל אחרי קדושה דסידרא – לפי שהולך על שמו"ע, משא"כ כשכבר אמרו לפנ"ז.

וכמפורש בל' הרמ"א סנ"ה ס"ג: דשייך לתפלה שהרי אומר תתקבל צלותהון. וכ"כ אדה"ז שם ס"ד: ואותו קדיש שלם חוזר על תפלת י"ח שהרי אומר תתקבל צלותהון. ובמקורו בשו"ת תרוה"ד סט"ו: שעל פסוקים וד"ת א"א תתקבל. (ומדבריו מוכח, שאף שמחד גיסא קדושה דסידרא נקראת גמר התפלה, גוף הקדיש הוא רק על שמו"ע, יעוש"ה). ומינה, שאין מקום לאמירה על דבר אחר[1]. ואין מקום שיאמר על שמו"ע עוד פעם כשכבר אמרו.

ומה שהביא לנו מהאג"מ – וכי רבותא למיחשב גברי, שהרי הבית שלמה[2] ושבה"ל ועוד ועוד – ראה בהערה[3] – לא ס"ל כוותי'.

1. וסליחות שאני, ראה לבוש סתקפ"א ס"א, שכ"כ להדיא. וסרה השגת הט"ז או"ח סנ"ה סק"א על הלבוש.

2. והב"ד בלקט הקמח החדש סי' קלד סק"ו מהדו"ת, ואאזמו"ר בשערים מצויינים בהלכה סכ"ב סק"ז. ועוד.

3. ראה שו"ת משיב הלכה ח"א סשצ"ו. שו"ת נחלת אבי ס"כ. שו"ת חלק לוי סמ"ח. שו"ת משנ"ה ח"ו סט"ז. רבבות אפרים ח"א סי' קי, וכן שם סי' ער. עלינו לשבח ח"ג ע' תרפו. תשובות אביגדר הלוי ע' תמג. וכ"ה בשם הגרשז"א, והגריש"א, ובעל אז"נ, והגר"מ אליהו, והגרח"ק, ועוד. [אמנם מש"כ בשו"ת מנחת דוד ראזענבערג (שבהע' הבאה) שכ"כ המג"א בסנ"ה – שגה ברואה, וליתא].

וגם בשו"ת אג"מ שהביא – הרי עיקר טעמו מחמת שמעין שבע בגדר תפלה, אלא שמחמת הספק בדבר כתב להכריע שכיון שאין הזכרת שם יש לאומרו שוב. ומינה, שלולא זאת לא הי' מורה לאומרו ב"פ. וכעי"ז מצינו בשו"ת מהרש"ם ח"א ס"א, בחובת תתקבל דוקא אחרי הלל, דס"ל שהוא מגוף התפלה ומעכבת התפלה. אבל זולת זאת אין מקום לאומרו ב"פ.

ההשוואה לליל פורים

ד. ומה שכתב דשאני ליל פורים מחמת ההפסק, וכ"כ במלבושי יו"ט סתרצ"ג סק"א – הרי לדעתו שיש מקום לומר שקדושה דסידרא מזקיקה אמירת תתקבל, מה איכפת לן בההפסק. ולאידך, בפורים ביום מצינו שאומרים תתקבל אחרי קדושה דסידרא למרות ההפסק (אלא שיישבו הדבר לפי שביום דרך להפסיק. וג"ז צ"ב). ובכל אופן, ההפסק הוא טעם שלא ימתינו מלאומרו עד קדושה דסידרא. אבל עדיין נשאר גוף היסוד שלא לומר ב"פ.

החילוק בין תתקבל ליהיו לרצון

ה. ומש"כ לדמות ליהיו לרצון – הדמיון הוא רק אם לאומרו אחרי שמו"ע מיד, או להמתין עד אחרי קדושה דסידרא, שאז אומרים תתקבל. ותו לא. אבל אינם "ממלאים אותו תפקיד"[4], שאם כן א. מדוע

4. ובפשטות, שיהיו לרצון נאמר על תפלת יחיד, ומשו"ה י"א לאומרו גם על תפלת הש"צ מצ"ע, ככל יחיד, ואילו תתקבל מעיקרו נתקן לאומרו עבור "צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל". וא"ש גם שיהיו לרצון המנהג שהש"צ אומרו בלחש, דלא כתתקבל. וראה גם שו"ת באר שרים או"ח ח"א ס"ע סק"ב (בתשובה להרה"ג המנוח ז"ל, ונדפס גם בקובץ העו"ב ש"פ תשא תש"מ).

אבל מש"כ שם סק"א, שבשכח הש"צ לומר תתקבל במקומו לא יאמר אחרי שש"י, כיון שכבר אמר יהיו לרצון – לפענ"ד דבריו אינם מובנים כלל ועיקר. וסותר ד"ע במש"כ שם אח"כ בסק"ב לחלק בין יהיו לרצון לתתקבל בכמה אנפי. גם מש"כ שגם ש"צ שנוהג כהפוסקים שלא לומר יהיו לרצון אחר חזרת הש"צ לא יאמר תתקבל אחרי שש"י, כיון שלא אמר תתקבל ממקומו, ומדמה לה ליהיו לרצון שכיון שלא אמרוה במקומו שוב אינו אומר (ראה מלבושי יו"ט ללבוש סי' קכג סק"ו) – אין הנדון דומה לראי', דשאני יהיו לרצון שמקומו אחר שמו"ע, והואיל ואידחי אידחי, אבל תתקבל בלא"ה נדחית, שהרי מקומו מצ"ע אחר שמו"ע. ועוד, דשאני התם שמעיקרא כך תיקנו שתתקבל נאמר במקום יהיו לרצון, משא"כ בנדון שלא אמר תתקבל וביטל תקנת חכמים. וגם שאר הטעמים שהביא מסברת עצמו אינם מתקבלים אצלנו, ומהם: שאין להרבות בקדישים, וז"א שאין כאן ריבוי בקדיש, כ"א הוספת אמירת תתקבל מחמת השכחה. וז"פ. ומש"כ שהוא דבר התמוה לרבים – ג"ז אינו, דהא מידע ידעי שהוא מחמת שלא אמר תתקבל לפנ"ז. וכן מש"כ להסביר ע"ד הסוד – פשוט, שגם ע"ד הסוד יציבא מילתא (ראה גם לקמן בפנים) לפי שעדיין צריך להפסיק בין עולם לעולם, כיון שלא עשה כן במקומו כדת. ועוד ועיקר, שבאמת ההפסק בין העולמות הוא ע"י גוף הקדיש (כדלקמן בפנים) גם ללא תתקבל, ותתקבל לחוד קאי על שמו"ע. וסברתו שכיון שהיתומים אומרים קדיש אין מקום שהש"צ יאמר קדיש עם תתקבל – ג"ז צריכה רבה, והרי אפשר שהיתומים – אחד מהם – יאמרו תתקבל. ולא שנא מהנהוג לחלק התפלה בין החיובים, ואחד מהם מתחיל מאשרי ובלצ"ג, ואומר קדיש תתקבל אחריו, וכהכרעת רוה"פ שאין בזה בית מיחוש (וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' תתקנז). עוד כתב, שכיון שתפלת הציבור כבר הסתיימה אין מקום לבקשת תתקבל, אבל ממקומו מוכרע שאפשר לאומרו גם אח"כ, שהרי אמירת תתקבל נדחית תמיד עד אחרי ובלצ"ג בכדי שלא יזלזלו בה (ראה להלן הע' 11). ולהעיר גם מל' הגהות חת"ס סתרצ"ג שראוי לסמוך תתקבל לתפלת שמו"ע כל מה דאפשר, הא בדאא"פ אפשר לאומרו גם אח"כ (וכוונת החת"ס לשלול הסברא לאומרו אחר קריאת המגילה). וכן הוכיח בשו"ת שאילת חמדת צבי ח"ב ס"ח סק"ד מל' הרמב"ם בסדר התפלות, שעיקר קדיש תתקבל לפני שנפטרין מביהכ"נ. (אלא שדבריו אינם מתיישבים עם דעת הרמ"א, שבנ"י יוצאים אחריו שקדיש תתקבל שייך לתפלת י"ח. ועיי"ש גם לענין אמירת תתקבל ב"פ עפ"ז. אלא שכנ"ל אינו כמנהג שנהגו בליל פורים. ועיקר דבריו להדעות שבליל פורים אומר ב"פ, יעו"ש).

ואכתי י"ל, שלאחרי קדיש של ובלצ"ג ואמירת עושה שלום ופסיעות לאחוריו כדרך שנפטרין מלפני המלך, וכבר נתן שלום לשכינה וכו', וסילק והסיח דעתו מהתפלה. ועכ"ז, כיון שעדיין אומרים תחנונים לא נ"ל שהוא בגדר הפסק. ולא שנא מהפסק בתחנון וקריה"ת והלל שכולם לסדר התפלה באים ואומרים תתקבל אחריהם (ראה שו"ת תרוה"ד סי"ג, והובא בב"י ובשו"ע אדה"ז סי' קכג. ומה גם שבתרוה"ד גופי' בסט"ו מחלק בין קדיש שלם לקרה"ת לענין יצאו מקצתן, דקריה"ת חשיבא מילתא בפני עצמה. הרי לנו שגם שאף שהיא מילתא באפי נפשה חשיבא כסדר התפלה לענין ההפסק בין י"ח לקדיש שלם). ובפרט לדידן שמנהג פשוט הוא בכל ישראל האידנא לומר תחנונים שאחרי קדושה דסידרא.

יאמרו יהיו לרצון גם אחרי שמו"ע[5], ובסגנון אחר מהו הצורך לומר תתקבל אם כבר אמר יהיו לרצון לשיטה זו. ב. לדבריו מדוע אכן לדידן למעשה אין הש"צ אומר תתקבל אחרי שמו"ע, שהרי אין חשש באמירה ב"פ. ג. ועוד להעיר שגם בת"ב אומרים יהיו לרצון אחרי התפלה, אף שא"א תתקבל[6]. ד. ועד כאן לא שמענו אלא שתתקבל הוא במקום יהיו לרצון, שבכלל מאתים מנה, אבל איפכא לא שמענו. ה. ואף גם זאת אתנו, שבאמת צ"ב במה שאומרים יהיו לרצון עוד פעם אחרי שכבר אמרנו כן מיד אחרי שמו"ע, ומה יתן ומה יוסיף אמירתו עוד פעם. ועכצ"ל, דה"ט לפי שמוכרח הוא לומר כן לאחרי תחנונים, שתחנונים מכלל התפלה הם. (ולאידך גיסא, י"א שאין להפסיק בין תפלת י"ח ליהיו לרצון ולכן אומרים גם מיד), משא"כ באמירת תתקבל שמקומו - וענינו - אחרי שמו"ע, ואין סיבה לאומרו מחמת קדושה דסידרא מצ"ע.

ובאמת, מודינא שאין איסור באמירה ב"פ[7]. אלא שאין מקום לאומרו כשכבר אמר לפנ"ז, משא"כ ביהיו לרצון, שבפלוגתא תליא איפוא לאומרו, יש לאומרו פעם שני'. והעיקר, שאיך שלא נבאר החילוק ביניהם, מפורש כתבו הפוסקים שא"א תתקבל ב"פ, משא"כ ביהיו לרצון, והא כדאיתא והא כדאיתא.

לפסוק ע"פ הכוונות שבספרי קבלה

ו. ומה שהביא מספרי קבלה - אין לי עסק בנסתרות. ואיך שיהי', לא זו הדרך לדעתי להכריע בהלכה ע"י כוונות הסוד. ובעל כה"ח ודעמי' סללו דרך לעצמם, כידוע, לחדש בהלכה ע"פ דרך הסוד. וכל הפוסקים לא נקטו כך. ולהעיר שבמקו"ח להר"ח הכהן - שהובא ריבוי פעמים בדרושי דא"ח, ויקרת ערכו אצל אדמו"ר הצ"צ רבה היא עד למאוד - דרכו דרך הקודש יקרא לה, להתאים ההלכה תמיד עם הסוד, ולא לחדש ע"פ הסוד. אלא שבעל כה"ח לא שמיע לי' מן הדא, ודי' מקו"ח לא ספין ולא חשיב בעיניו, כיון שאינו ממהרח"ו בעצמו, ונקיט נפשי' לילך רק אחר פשט דברי מהרח"ו בטהרתם. אמנם, כללא כיילו לן בכ"מ, שהתורה על הרוב תדבר, ודיבר הכתוב בהווה. וכש"כ בכוונות שע"פ הסוד, דקאי באופן הרגיל, ובמילתא דלא שכיחא לא איירי. ומהיכי תיתי, שבטעה ואמר תתקבל, שסדר העליות אצלו אינו באופן

ובפוסקים הזהירו שלא להפסיק בשיחה בטילה ועקירת מקום וכו' בין שמו"ע לקדיש תתקבל, אבל לא שמענו שבהפסיק לא יאמר תתקבל, וכש"כ כבנדו"ד שההפסק הוא רק בעניני תחנונים ותפלה. [וג"ז מהחילוקים בין יהיו לרצון לתתקבל, שאין להפסיק בין תפלת י"ח ליהיו לרצון (זולת בתחנונים למאן דאית לי' הכי), ועד שי"א שהוא מגוף התפלה (ואכ"מ), ואילו תתקבל נאמר גם אחרי ההפסק בשאר חלקי התפלה. וק"ל].

ואיהו נמי תברי' לגזיזי', והדר הוא לכל חסידיו, בספרו שם סי' קי, שבשכח תתקבל בערבית יש לומר תתקבל אחרי עלינו, אלא שהתנה שהוא רק במקום שאין יתום. ונימוקו עמו, שבערבית אין הש"צ אומר יהיו לרצון. ונמצא שחזר מגוף הסברא שאין מקום לאומרו כשהתפלה כבר נגמרה. ואכן הביא שם ד' החת"ס הנ"ל.

ובמשי"ם חפשי, ראיתי דלא סברי רבנן כוותי' (ראה אשי ישראל פכ"ו הע' כט. שו"ת מנחת דוד ראזענבערג ח"א סנ"ו. שו"ת רבבות אפרים ח"ג סמ"ח סק"ב. שם ח"ה סי' קג סק"א. שו"ת ודרשת וחקרת ח"ה ספ"ד. שערי זבולון ענייני ש"צ ש"ט פ"ב. ברכת ראובן שלמה ח"ו ס"ה. חיי הלוי ח"ה ס"י סק"ד). ושו"ר, שכבר דן בד' שו"ת באר שרים הנ"ל בס' שיח תפלה ע' שעא ואילך, ותמה עליו, ומכלל דבריו דברינו.

5. אבל להעיר משו"ת צפע"נ ווארשא ח"א סי"ב בטעם שאין אומרים תתקבל אחר שמו"ע, שתתקבל בגדר בקשה וה"ז כמוסיף על התפלה (וצ"ל, דשאני יהיו לרצון שבלישנא דקרא הוא). ומ"מ, הדברים עולים בקנה אחד עם המבואר בפנים, שסו"ס אינם ממין אחד, וקפידא איכא באמירת תתקבל שלא כדת.

6. וראה שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סש"ע ושו"ת דברי מלכיאל דלקמן מה שחילקו. וי"ל כעין משנ"ת בהע' הקודמת. ולכאו' י"ל בפשיטות שיהיו לרצון נאמר לפני שאומרים קינות, וע"ד תתקבל שבערבית אחרי תפלת העמידה.

7. אלא שנראה כשקר - וראה שו"ת עפר יעקב סנ"ט, והב"ד בפחד יצחק מערכת ק' ד"ה קדיש על מתים. ושם לגבי אמירתו כשלא התפלל. ומסיק דלא מיחזי כשיקרא דקאי על תפלת כלל ישראל. אבל ראה תורת חיים סופר סי' קלב סק"ג שהשיגו. וראה גם שו"ת האלף לך שלמה או"ח סמ"א.

שונה. ואולי פגם לגמרי וכדומה[8]. ובטוח וסמוך הנני, שאילו הי' ד"ז מפורש בשו"ע, הי' מפרש במקו"ח ע"פ הסוד. וכמו שהכוונה משתנית בליל פורים (אף שלא מצינו בזה בכתבים), הה"נ בנדו"ד. ועוד וג"ז עיקר, שלא ראיתי בכוונות האריז"ל שהכוונה שייכת דוקא לאמירת תתקבל כ"א לאמירת קדיש. ואולי בסידור תפלה למשה יש רמז קלוש לד"ז.

שו"מ שכ"מ קצת בפע"ח שער קריאת ס"ת פ"ו. אלא שהוא מהחברים ולא נמצא בסלת נקי' של מהרח"ו. וגם בזה אין הדבר מוכרח. ובכל אופן, העיקר כנ"ל שאין לבנות עפ"ז להלכה למעשה.

ולהעיר, שמצינו סברא שקדיש אינו מועיל אחרי העמידה אם לא אמרו נפ"א לפנ"ז, שרק ע"י הזיווג בנפ"א יורד השפע מאצילות לבריאה. ולכן יאמרו עוה"פ קדיש אם אמרו בטעות מיד אחרי העמידה. ולדעתי ג"ז הבל ורעות רוח (זולת ע"ד הנגלה. ואכ"מ בהשקו"ט בזה). ומאן יימר שאינו מועיל על להבא[9].

ולכאו' י"ל שכיון שמטרת הקדיש להפסיק בין העולמות, וקדיש תתקבל נאמר בכדי לכלול עולם היצירה בעולם הבריאה, לקבל ממנו השפע, והיינו תפלה לדוד וש"י שביצירה באשרי שהוא בבריאה, ולפ"ז מוכרח לומר תתקבל דוקא כאן. אלא שכנ"ל אין הכרח שד"ז נגרם ע"י תתקבל כ"א מחמת גוף הקדיש. ואת"ל כן, אפשר להרחיק לכת ולומר שלדעת האריז"ל אין ענין הקדיש שאחרי ובלצ"ג חוזר על תפלת העמידה כלל, שהרי הקדיש חוזר עבור תפלה לדוד שאחריו[10]. ונמצאת אומר, שיש לנהוג שהש"ץ

---

8. וכמה דוגמאות מצינו עד"ז בכוונות שע"ד הסוד, שיש בזה יוצא מן הכלל וכו'. ובכלל, לא כל הכוונות הן לעיכובא. ובהאי ענינא גופא, שאם מקדים תפלתו קצת לתפלת הציבור מחמת שנחפז ללכת ואצה לו דרכו, ונמצא כבר בשש"י לפני שמיעת תתקבל, או איפכא, במי שמאריך בתפלתו ונמצא עדיין בתחנון בשעה שהש"צ אומר ק"ת, האם נאמר שחסר לו בההפסק בין העולמות, ועליו לומר קדיש בעצמו, רחמנא לישזבן מהאי דעתא. ועכצ"ל, שנגרר אחר הציבור, או שהכוונות נאמרו על הרוב, וכדומה בישובים עד"ז. וכבר האריכו בחובת אמירת ברכות השחר להפריד הקליפות במי שניעור כעל הלילה שאם לא ישן אין נאחזו אצלו הקליפות. ומהביאורים בזה, שהשינה היא רק רמז לסילוק המוחין, והשינה בכללות העולמות, או שנגרר בתר רובא. וכהנה רבות.

והאריכו בכ"מ בכיו"ב בנוגע לדעת הסוברים (ראה שו"ת רב פעלים ח"ב או"ח ס"ח) שע"פ האריז"ל זמן ברכות השחר כל היום (וראה זה פלא שבכה"ח סע"א סק"ה אזיל בתר איפכא שלדעת האריז"ל מברך אותם רק עד שליש היום, אא"כ לא התפלל עדיין שאז יכול לברך רק עד חצות) - ראה שו"ת אול"צ ח"ב במבוא ענף ה סק"א (ושם פ"ד סי"א). ועיי"ש עוד, בשלילת השיטה לחזור ולברך בברהמ"ז מחמת שכחת רצה בסעודה שלישית ע"ד הסוד (כדעת הבא"ח ש"א חוקת ס"כ. וחולק עליו הכה"ח גם בזה, ראה שם סי' קפח סקל"ט. וכך גם דעת אדה"ז בסידורו, שאין לחזור אף שנטה קו לדעת המקובלים. ונפק"מ בכ"ז גם לגבי עניית ה' אמנים בברכות ק"ש, ולגבי ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת ובמנין שאינו קבוע, וכרי"ע בבברכת מעין שבע, וכן גם לגבי כוונת חזרת הש"צ (ונפק"מ אם צריך תשעה עונים, ששה מתפללים, בטעה הש"צ וכו', שבכה"ח הכריע מד"ע בהנ"ל וביו"ב במחלוקת הפוסקים, וגם במקום שכתבו איפכא, ע"פ האריז"ל שמעלתה גבוה ה יותר מתפלה בלחש. ועוד כיו"ב בכו"כ דוגמאות. וגדולה מכולן, שלילת הסברא שאיטר יניח תפלין ביד ימין דעלמא ע"ד הסוד. (ובמק"א הארכנו בשלילת דעת הסוברים שבעניני קבלה אין חילוק בין איטר יד לכו"ע, ושאצלו ימין דידי' הוא בחינת החסד - ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יח'שצו, ושנ"ת. וראה גם שם סי'ד'תתקמט. ובדברינו הנ"ל שם, אתה הראת לדעת שאין למהר להסיק מסקנות אליבא דהלכתא בעניני קבלה בסתירה לדעת הפוסקים).

ובפשטות, ז"כ החת"ס בשו"ת ח"א או"ח סנ"א שכל המערב דברי קבלה עם ההלכות הפסוקות חייב משום זורע כלאים. והיטב אשר דיבר וביאר דבריו בשו"ת שבה"ל ח"א או"ח ס"ב, וכת"ש שדברי החת"ס קילורין הם לעינים וכתובים ביסודות החכמה, דמיירי במי שלקח איזה הקדמה מכתבי האריז"ל אשר שגבה מאיתנו באיזה עולם היא נשנית ובאיזה מצב מהעולמות ומפרש בזה הלכות פסוקות. וראה גם במגן וצינה להרי"א חבר פי"ג: מה שחידשו האחרונים מדעתם להוציא מחכמה זאת ליתן טעמים למצוות ודינים בזה אין סומכים עליהם למעשה כי אפשר שטעו בהבנת דברי הזוה"ק וחכמי האמת ולא ירדו לעומק דעתם, ועוד טעם יותר כמוס כי ע"פ סוד יש שורש עליון לדברי הפוסקים כולם וכמ"ש בש"ס אלו ואלו דא"ח וגם דברי התנאים והאמוראים דלית הלכתא כוותייהו יש לדבריהם מקור ושורש כידוע ליודעים בחכמה. [ודוגמא לדבר: רחיצת רגלים בכל יום שנז' בכתהאריז"ל, שיש שפי' שהכוונה לבחי' רגליים ולא לפי פשוטו - ראה בגדי ישע לשעה"כ נב, ב ד"ה עד"ז יש ברגליים. ואכ"מ]. וראה בכללות הענין בנוגע מחלוקת הפוסקים והמקובלים אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' טו'רנו.

9. וראה גם דברי שלום עפגין סי' קלא סק"ב (ע' שנא).

10. ודלא כקדישים שלפני שמו"ע שכל קדיש מעלה תפלות שכבר התפללו. ואילו קדישים שלאחר שמו"ע מעלה תפלות שלאחמ"כ - ראה שעה"כ סדר הקדיש, ונעתק בכה"ח סמ"ח סק"א.

יפסע אחרי תפלת העמידה דוקא ולא אחרי קדיש תתקבל, ושביצאו מקצתן אינו אומר קדיש תתקבל. ועוד כמה הלכתא גבירתא דנפקו מינה. ונחדש שהאריז"ל חולק על כ"ז. וכ"ז רחוק מן הדעת ושכל הישר[11].

אם קדושה דסידרא מצד עצמה זקוקה לתתקבל

ז. ואם דעתו אכן כמלבושי יו"ט שאמירת קדושה דסידרא מזקיקה גם אמירת תתקבל, וטעמו ונימוקו דלאו אורח ארעא לשנות ולדלג – וקרוב הדבר לביאור המחודש שמצינו ברשימות שיעורים ברכות כא, ב, בטעם דחיית תתקבל עד אחרי קדושה דסידרא, לפי שהיא בגדר תפלת י"ח מחמת הקדושה שבה[12] – הרי בליל פורים לא נתקבלה דעתו.

ונראה מדברי כת"ר, שעיקר יסודו לחלק בין ליל פורים שלא לקבוע אמירתו לכתחילה ב"פ, משא"כ במקום שקרה מקרה בטעות. וכדבריו כ"כ לחלק כבר בשו"ת שאלי ציון תנינא סי"ב. ומה אעשה וסברתו אינה מתקבלת אצלי לקוצר דעתי. וגם הבית שלמה ודעמי' לא קיבלו סברא זו. ובעל שאלי ציון כ"כ גם (ובעיקר?) מחמת שי' הא"ר בליל פורים, יעו"ש, אבל אנן נהיגינן כמג"א. ועוד, שגם לא"ר יש לחלק, דשאני התם שמעיקרא כך תיקנו בליל פורים.

ובפרט שמדינא צ"ל אחר תפלת העמידה ודחוהו רק שלא יזלזלו בקדושה דסידרא, אבל כשטעה אוקמוהו אדינא. ומה גם שכל עיקר דין קדיש תתקבל הוא ממנהגא, כל' הרמב"ם תפלה נהגו העם, ואין לנו להוסיף בזה. וע"ד הרמז (ולא לדינא), י"ל שג"ז בכלל שלא להרבות בקדישים.

החומר באמירת תתקבל כשאינו צריך

ח. ואל יהא אמירת תתקבל קל בעיניך, אף שאי"ב הזכרת שם – (שנוסף לזה שהמנהג שלא לאומרו עוה"פ אחר קדושה דסידרא בליל פורים מוכיח שיש דברים בגו, עוד זאת) שפסק המג"א סרל"ד סק"א שאם נמשכה תפלת מנחה

11. ועד היכן הדברים מגיעים, שבכה"ח סנ"ו סקל"ו, כתב לפי דרכו שע"פ הקבלה אין לפסוע אלא אחר קדיש תתקבל בהמשך לתפלת העמידה ולא אחר שאר הקדישים. והנה, המנהג הפשוט אינו כדבריו. ועכצ"ל שאין הדברים סותרים לתורת הסוד. ואחז צדיק כאן דרכו בקודש, שכיון שמצאנו בקבלה כוונה לפסיעות רק לגבי תפלת העמידה, עכצ"ל שאין מקום לפסוע אחר קדיש. ולא עלה על דעתו שמא יש טעם אחר ע"פ סוד שלא עלה זכרו בכתב. ועוד, שמדוע יוגרע דעת הפשטנים, ואפשר לפסוע אחרי קדיש מחמת הטעם הפשוט. ותו, שלפי הנ"ל אדרבה כיון שלדעת האריז"ל קדיש תתקבל אינו חוזר על תפלת העמידה אין טעם ויסוד לחלק בין קדיש זה לשאר הקדישים. וכה"ק בס' ויוסף עוד דוד פ' ויחי ס"ג. אלא שכ"ז אינו מניח את הדעת, כנ"ל.

12. ובפוסקים לא נקטו כן. וס"ל שהולך על תפלת י"ח (אא"כ לדעת הראשונים שביצאו מקצתן אינו אומר קדיש תתקבל – ראה ב"י רסי' נה). ומה שדחוהו עד לאחמ"כ – ראה כלבו סי"א ומט"מ עמוד העבודה כח, ועוד, טעם פשוט בכדי שלא יזלזלו בקדושה דסידרא. וכ"מ כעי"ז ברבינו מנוח תפלה פ"ט ה"א, או לפי שסדר קדושה בתר תפלה גרירא שג"ז תפלה ושבח (כבשו"ת תרוה"ד סוסי' טו. וכ"כ בלבוש סנ"ה ס"א). ולמנהגנו בליל פורים מוכח ג"כ שאינו מחמת אמירת קדושה בקדושה דסידרא. וכן מוכח גם מתפלת מנחה בש"ק שא"א ק"ת אחרי קדושה דסידרא. [ולהעיר גם מהטעם שבשו"ת צפע"נ דלעיל הע' 5].

ומה שהביא בפחד יצחק שם מהאגור סצ"ד "קדיש אחר קדושה והוא דבר שבקדושה" – אין הכרח שנותן טעם על אמירת תתקבל, כ"א על גוף אמירת קדיש שם. ובכלל, י"ל דאיהו ס"ל כשאר הראשונים שביצאו מקצתן אינו אומר ק"ת. וקצת סמך לביאור הנזכר, אכן נמצא באבודרהם שיש ח"י ההזכרות בקדושה דסידרא י"ח, ומדמה לה לברכת מעין שבע עבור המאחרים. וראה גם שו"ת בית שערים או"ח סמ"א. ולהעיר גם מסדה"י סדר אשרי ובל"צ, דמשמע מדבריו ג"כ שאמירת תתקבל היא על קדושה דסידרא מצ"ע. אבל, כנ"ל מליל פורים ראי' שעכ"פ לדידן אינו.

עד הלילה אין לומר תתקבל, דל"ש לומר תתקבל בלילה על תפלה שביום[13]. ואף שכמה חלקו על המג"א – הרי הועתק בכמה אחרונים לדינא, שלחן תמיד ושלחן שלמה, וחיי"א סל"ג ס"ג, ועוד. ולא ס"ל למה שהיקל בא"א מבוטשאטש שם לומר תתקבל על וידוי ותחנונים, וחילק שם בין פסוקי נפ"א לוידוי ושומר ישראל. וכ"ז דחוק. והרי גם במג"א מירי כשאמרו אבינו מלכנו ותחנון וכו'. ובמשנ"ב סרל"ד סק"ז החמיר גם ביו"כ אם נסתיימה נעילה ביום[14]. ומינה, שאין לנו להוסיף ולומר תתקבל כשאינו מוסב על שמו"ע. ויל"ע לדעת המג"א כשנמשכה תפלת שחרית עד חצות, אם יש ליזהר לומר תתקבל לפני חצות, דשאני התם שנתחדש יום אחר.

אמנם ראה שו"ת דברי מלכיאל ח"ו ס"ט, שתתקבל שבמנחת ט"ב קאי גם שאר התפלות של היום. ויל"ד בקל.

13. ופשוט שהכוונה דוקא לתתקבל לחוד, אבל קדיש אומר. וראה גם מחה"ש שם. ובמשנה הלכה שם לא דק בזה.

14. דלא כמט"א סתרכ"ג ס"ח, דס"ל דיו"כ שאני.